

Varga László: Egy nagytőkés karrier: Weiss Manfréd életpályája

1998. november. 23.

<https://mediateka.ek.szte.hu/items/show/27641>

Hangfájl: 217_218.mp3

Átirat

[00:00:03](#)

Varga László: Húsz éve, hogy ezzel foglalkoztam. Ez nem mentegetőzés, nem érzem azt, hogy át kellene írnom. Akkor kicsit kényesnek számított a téma, máig nem értem igazán, hogy miért. Amikor hasonló témában, *A pénz urai*¹ címen a *Históriának* írtam egy cikket a második világháború közötti gazdag magyar tőkésekről szólt, akkor a főszerkesztő megkért, hogy: „*Jó, jó, nagyon jó az ötlet, de ne csak zsidók legyenek benne!*” Amikor a *Valóságnak* írtam egy tanulmányt², ahol kimondottan a zsidó nagy burzsoáziáról volt szó, akkor azzal fogadták 1983-ban volt, hogy: „*Hú de kényes, hú de kényes.*” Tulajdonképpen a Weiss Manfrédéről szóló tanulmány is elég hosszan feküdt a szerkesztők... én most azt mondom, hogy íróasztalában. Egymásnak adogatták, úgyhogy közbe a nem rég, a nem sokkal előtte beindult *Heti Világgazdaságban* sorozatként megjelent, egy kicsit zanzásítva az ottani szerkesztők által *Weiss Manfréd sztori* címen, majd a *Magyar Hírlapban* az ottani párttitkár írt egy hatalmas cikket, hogy *Onedintől Weiss Manfrédig*. Nagyon büszke voltam, mert ilyen nagy betűkkel nyomtatták ki Weiss Manfréd nevét. Akkor ment az *Onedin Line* a televízióban először, és a kérdés az volt, hogy: „*A fene se érti, hogy ilyen rohadt burzsujok, mint az Onedin, meg a Weiss Manfréd, miért ilyen sikeresek a tévénézők és az olvasók körében?*”

[00:01:39](#)

Na, most ennek hagyományai vannak, tehát Weiss Manfréd ahhoz a tőkés csoporthoz, típushoz tartozott, amely sohasem volt igazán népszerű. Tehát a vagyona mindig irigységet keltett, aztán kialakult egy sajátos szembeállítás, ha megnézzük a, ne nézzék meg, mert nem érdemes a ötvenes hatvanas évek üzem történet írását, akkor kiderül, hogy vannak bizonyos tőkések, akikről lehet pozitívan írni alapvetően feltétel az, hogy műszaki értelmiség legyen, tehát az Ganz Ábrahám az egész jól hangzik, Gábor Áronról nem is beszélve, aki szintén tőkés volt, de hát ő politikailag elkötelezett. Ott volt a gépgyáros Vidats, aki szintén negyvennyolcas forradalomban vált híressé, egy Zipernowsky, Mechwart, szóval ezek kaptak legalább utcát. Most aki a kereskedelmi tőke képviselői közül utcát kapott véletlenül Magyarországon, mint Wahrmann Mór vagy Wolfner Újpesten, azt '44-ben vagy legkésőbb '45-ben, '48-ban

¹ Varga László: *A pénz urai*. In: *História*, 1981. (3.évf.) 2.sz. p. 17-19.

https://adt.arcanum.com/cs/view/Historia_1981/?pg=52&layout=s

² Varga László: *A hazai nagyburzsoázia történetéből*. In: *Valóság*, 1983. (26.évf.) 3.sz. p. 75-88.

https://adt.arcanum.com/hu/view/Valosag_1983/?pg=348&layout=s

megváltoztatták, Wahrmann Mór visszakapta, ha nem is az utcáját, de egy kis közt azért, ahol egyetlen ház sincs, tehát valami azért változott.

[00:03:00](#)

Az alapja az volt, hogy a műszaki tőkés, tehát aki a műszaki ismeretei alapján gazdagszik meg az alkot, a kereskedelmi tőkés, a pénztőkés az harácsol. Na, most ezt azért nem az '50-es, '60-as évek magyar üzenet történetírása találta föl, ez kimondottan egy Hitleri szembeállítás. A dolog Németországban még úgy, ahogy működik, tehát Németországban egyrészt jóval kevesebb zsidó élt. Másrészt jóval kisebb szerepük volt az ottani polgárosodásban, vagy tőkés átalakulásban, tehát valóban a legnagyobb áruházlánc tulajdonosa Németországban zsidó volt, Magyarországon ez a szemben állítás ilyen alapon azért nem megy, mert az ipari tőke is, döntő többségében, meghatározóan zsidó volt. Hát akkor beszéljünk egy kicsit a zsidókról, hogy egyáltalán hogy kerültek ide, mert azt hiszem, hogy nemcsak Weiss Manfréd, hanem ennek az egész rétegnek a felemelkedését ez befolyásolta, abból kiindulva, hogy a török utáni Magyarországon számottevő zsidóság nem élt. Másrészt a törökök által itt hagyott területen olyan lakosság hiány volt, ami egy nagyon széles bevándorlást idézett elő, tehát jöttek mindenfélék, svábok, szlovákok lementek(?), tehát mellettük az a viszonylag kisszámú zsidó, aki ekkor bejött az országba, igazán nem okozott feszültségeket és nem keltett konfliktusokat. Tehát túl nagy volt ahhoz az országba történő migráció, hogy feltűnjenek a zsidók.

[00:04:41](#)

Most 1735 az első olyan időpont, amikor megpróbálták, meghozzá nem adózási okokból, a Magyarországon élő zsidókat összeírni és tulajdonképpen innen lehet, később aztán a népszámlálásokig, egészen megfigyelni azt, hogy hogyan, miként történt a zsidóság bevándorlását Magyarországra? Ez mindig egy erősen vitatott kérdés volt, a vita alapja az volt, hogy a zsidó emancipáció, tehát 1868 vitájánál nagyon erősen, még Deákban is felmerült az a félelem, hogy egyenjogúsítják a zsidókat, akkor mi lesz a Galíciában nagytömbben, Bukovinában és Galíciában nagytömbben élő zsidókkal? Mind Magyarországra fog jönni, és akkor itt a nagy nehezen, keservesen megszenvedett egyensúly fölborul, és ez a félelem aztán valahogy be is ivódott és elterjedtek a legendák, hogy a kiegyezés után még volt egy nagy zsidó bevándorlási hullám.

[00:05:44](#)

Most '22-ben volt egy statisztikus, Kovács Alajos, aki hát elég antiszemita volt a lelkem, de ettől még egy nagyon profi statisztikus volt, aki elég határozottan kimutatta azt, hogy kiegyezés után gyakorlatilag a zsidó bevándorlás nagyon csökken, és 1880-tól már meg is szűnik. Ezt Ő '22-ben leírta, ennek ellenére Csoórit például nem zavarta az, hogy néhány évvel ezelőtt a... mi volt az, a *Nappali Hold*? Fölmelegítette ezt a dualizmuskori nagy zsidó bevándorlást. Szóval ez mítosz, de tényleg érdemes megnézni, hogy mikor és honnan jöttek tömegével zsidók Magyarországra?

[00:06:31](#)

Kovács Alajos alapján, volt egy zsidó újságíró az *Új Kelet*, Kolozsváron működött, az *Új Kelet* főszerkesztője volt, úgy hívták, hogy Marton Endre és ő fölállított egy zseniális elméletet. Ő azt mondta, hogy az 1735-ös összeírás alapján viszonylag pontosan meg lehet azt mondani, hogy honnan jöttek a zsidók. Annyiból teljesen jogos, hogy ez volt az egyetlen olyan összeírás, amely feltüntette az összeírtaknak, a mondjuk születési helyeit vagy származási helyeit pontosabban. Marton azt az elméletet állította föl, hogy a bevándorlás azt sohasem úgy történik, hogy valaki Galíciában elhatározza, hogy: „*Na, most akkor megyek Pest-Budára*”, hanem valami ok van, ami miatt a hazáját, akár idézőjelben, akár anélkül, el kell hagynia. Tehát átjön Magyarországra, de mindig a szomszédos területre, abban a reményben, hogy egyszer majd vissza fog menni, aztán amikor kiderül, hogy mégsem megy vissza, akkor egy második lépcsőben következik a bevándorlás az ország belsejébe.

[00:07:35](#)

Most mondtam ezt viszonylag jól, Kovács Alajos számai alapján igazolta is. És ezt, mondjuk most már számítógéppel utána számító, Kovács kénytelen volt abból kiindulni, hogy a népesség 40 év alatt megduplázódik. Így egyszer lehet számítani egy feltételezett természetes népszaporulatot. Na, most számítógéppel ezt két perc alatt el lehet végezni, tehát lehetett korrigálni a Kovács Alajos, illetve a Marton-féle elméletet, és ez alapján elég egyértelműen kiderül, hogy az első nagy vonulata a zsidó bevándorlásnak a 18. században az nyugat felől jön. Tehát a legfőbb ok az volt, hogy Morvaországban, Csehországban és Morvaországban megtiltották a zsidóknak, illetve minden zsidó családban csak egy fiúnak engedélyezte a császár a házasságot. Magyarán, pont a módosabbak úgy döntöttek, hogy akkor ezt az országot elhagyják, mert a házasság, a szerelem az fontosabb és áttelepültek Magyarországra, és úgy, ahogy Marton mondja, a Morvaországgal határos megyékben jelenik meg egy erőteljes zsidó bevándorlási többlet. Ez tulajdonképpen tart a 19. század elejéig, majd a lengyel nemesi felkelés hatására, amikor Galíciában felerősödik az antiszemitizmus, akkor jön egy újabb hullám. De ez már a kelet-magyarországi megyéket, tehát most mindig történelmi Magyarországon tessék gondolkozni, érintette és ezek nagyon pontosan kimutathatók, tehát az egyes összeírások majd népszámlálások összehasonlításával, hogy mikor milyen méretű bevándorlás volt, tehát az 1820 után ez a nyugati bevándorlás gyakorlatilag megszűnik és '48 és a kiegyezés között van még egy nagyobb, galíciai, tehát keleti beáramlás.

[00:09:33](#)

Na, most ez a kétfajta zsidóság kétfajta szerepet töltött be Magyarországon. Tehát ha megnézzük a kezdeti állapotot, amikor a keleti bevándorlás még nem olyan tömeges és ezt hasonlítjuk össze, akkor kiderül, hogy a nyugatról jött zsidók, tehát ez egy polgárosodottabb társadalomnak a polgárosodott rétege, ezek viszonylag nagyobb tömbbe települnek le, tehát közösségeket alkotnak. Bizonyos földesurak Batthyányak, Eszterházyak teljesen módszeresen telepítették is őket. Ezzel szemben Kelet-Magyarországon, tehát Szabolcs, Szatmár, Ung stb. megyékben kialakul ez a házi zsidó jelleg. Tehát minden faluban van egy vagy két zsidó család,

amelyik a királyi jogokat, mézárszéket, a szeszkimérést, tehát a földesúr megbízásából gyakorolja, és majd később alakulnak ki azok a nagyobb, tehát a 19. században jönnek létre azok a nagyobb zsidó települések, ahol tehát Ungváron, ugye a mai Magyarország területén Kisvárdán a zsidóság aránya a századforduló után, egészen a holokausztig, tehát a tiltásokig 40% körül mozgott az összlakossághoz képest. Ilyen arányokat Magyarországon soha korábban se alakult ki. Na, most ez a nyugatról érkezett zsidóság az, amelyik rossz kifejezés, de azt kell mondanom, hogy motorja volt a magyarországi polgárosodásnak.

[00:11:07](#)

Meghatározó az is, amit említettem, hogy a bevándorlás az két menetben zajlott, tehát az első menet az a határ menti megyékben, a második lépcső az tulajdonképpen az ország belsejébe és megfigyelhető, hogy ez áll tulajdonképpen a keletről és nyugatról jöttek egyaránt, de főleg az első időszakra érvényes, tehát így a Morvaországból érkezettek, hogy olyan településekre költöznek, ahol már eleve sváb vagy, ritkább esetben szász többség van. Ez nyilván azt jelentette, hogy szintén egy polgárosodottabb réteghez kell integrálódniuk, és nincs nyelvi nehézségük, hiszen zömükben ők is maguk németül beszéltek.

[00:11:50](#)

Alapvetően egy ilyen házaló, több falut behálózó kereskedelem az ami, idézőjelben azt mondhatnánk, hogy „progresszívnek” számított. Tulajdonképpen, ahogy az ország a török uralom után magához tér, ami azért így jó 100 évet igénybe vett, ráadásul kialakult valami halvány előjele a világpiacnak vagy európai piacnak, tehát a napóleoni háborúk teremtenek egy olyan helyzetet, hogy magyar mezőgazdasági terményekre jelentős külföldi piac van, tehát ezeket el lehet adni. Itt jön létre tulajdonképpen ennek hatására az első jelentős funkcióváltás, tehát amikor ez a házaló jellegű kereskedelem átalakult felvásárló kereskedelemmé, ami a magyar mezőgazdaságnak is egy nagy lökést ad, hiszen megszűnik a önellátó jellege, tehát a földesúri nagybirtok már bekapcsolódik, legalábbis a termények szintjén ebbe a kereskedelemben, de kell valaki, aki ezt felvásárolja és eljuttatja a külföldi piacokra. Na, most ezt a funkciót töltik be a zsidók. Tulajdonképpen hasonló figyelhető meg a céhes polgársággal, tehát akinek volt egy sajátos szerepe a magyar fejlődésben, tehát rendi országgyűlésben is kivívták maguknak a képviselőt, de ezzel együtt a 18. századra elsősorban abban voltak érdekeltek, hogy az addigi privilégiumaikat és szabályaikat megőrizték, tehát így alakul ki a kontárok a műfaja, akik kiszorulnak ugyan a városból, silányabb terméket állítanak ugyan, de sokkal olcsóbban, mint a céhek, és megkezdődik a kontárok és a cégek közötti konkurenciaharc. Tulajdonképpen ez viszonylag gyorsan a hazai németesség és a zsidóság között is egyfajta ellentétet szül. Karádi Viktor ebből a tényből dolgoz ki egy alapvetően jogos elméletet, hogy itt a magyar liberális nemesség és a zsidó polgárság között létrejön egy hallgatólagos alku, ami a modernizációnak a polgárosodásban állt aztán Pesten.

[00:14:06](#)

Na, most a felemelkedés a nem is a házaló kereskedő, de ha onnan vesszük, a házaló, felvásárló kereskedőtől a csúcsra, ahova tehát már kevesen juthattak el. Ez természetesen szűk volt, de

hogy voltak jó néhányan, akik eljutottak, az azt jelenti, hogy létezett egy ilyen út. Ez azt jelentette, hogy nagyon gyakran kellett a funkciót váltani. Na, most ennek nyilván vannak lélektani okai is, tehát, hogy a zsidóság üldöztetés, a lakhely változtatásának a kényszere, eleve olyan foglalkoztatásokra szorítja őket, ami összecsomagolható. Tehát egy kovácsműhelyt nem lehet összecsomagolni. Tehát itt ritkán találkozunk zsidó kovácsokkal, viszont egy órásműhelyt be lehet tenni egy táskába, ennek megfelelően az órák között elég sok a zsidó. De viszonylag ilyen egyszerű a magyarázata, a másik, hogy a pénzforgalom, mint olyan, az eléggé megvetett volt. Most nem csak az, hogy a kamatszedés az hol tiltott, hol nem tiltott, de mindenképpen egy társadalmilag lenézett foglalkozás. A pénz megint az, vagy, hogy ha például aranyművesek és minden olyan szakma, ami viszonylag kevés, kis szerszámmal dolgozik, ott nagy a zsidók aránya. Ugyanígy a pénzforgalomnál is.

[00:15:27](#)

És a másik, ami a kapitalista átalakulásnál, tehát ez, hogy állandóan alkalmazkodni kell a körülményekhez, a körülmények változnak és radikálisan változni kell, erre tulajdonképpen ezek az előzmények nagyszerűen alkalmassá tették, ha nem is a teljes házaló-felvásárló kereskedők teljes rétegét, de közülük jó néhányan.

[00:15:52](#)

Na, most ha megnézzük Weiss Manfréd családját, említettem ezt a kétirányú bevándorlást, kimutatható, hogy a jelentős zsidó nagytőkés családok szinte kizárólag mind Morvaországból, kivételes esetben messzebről, Bajorországból, vagy, de mindig nyugatról jöttek. Egy feltételezett kivétel van, ez a későbbi Hatvany-Deutsch-család, ahol nem igazán tisztázott, hogy honnan jöttek, a családi legenda szerint Galíciából, tehát ők nem illenek ebbe bele, de rajtuk kívül a többi általam, mások által vizsgált családok eredete, mint kivétel nélkül nyugatra vezethető vissza. Így Weiss Manfréd nagyapjánál is feltételezhető az, hogy valószínűleg Csehországból jött, a 19. század elején már Pesten él. A családi legenda úgy szól, hogy ő egy falusi pipakupak készítő volt. A falusi nyomokra nem sikerült rátalálnom, de Pesten valóban valamelyik pipával foglalkozott. Csehországból hozta be a pipakupakot és valószínűleg rátette a pipára, tehát eléggé még ilyen kisiparos módszerekkel. Azt tudni lehet, hogy a Gomba utcában lakott, egy vaskereskedésen belül volt a műhelye, inkább kereskedése. Tehát itt megtaláljuk a cseh eredetnek legalábbis egy nyomát. A fia, Weiss B. Adolf 1807-ben, ez viszont teljesen biztos tény, Budapesten született és a 32 évesen nősült, feleségül vette Kanitz Évát. Most ez az akkori társadalomban egy elég jó hangzású név volt, az óbudai Kanitz-család(?) nagyjából úgy hangzott, szintén textilesek voltak a korai időszakban, tehát mondjuk, mintha azt mondanám, hogy Goldberger. A menyasszony 10 évvel volt fiatalabb, tehát egy fiatal leányzó volt. Na, most ő is szilvalekvárral kezd kereskedni, tehát a B. Adolf, ami szintén egy tipikusan cseh termék és Ő is Csehországból hozza be a szilvalekvárt. Tehát ez a két tény a csehországi pipa kupa, illetve a szilvalekvár számomra, ha nem is bizonyítja, de valószínűsíti, hogy itt egy cseh eredetről van szó.

[00:18:18](#)

Na, most ő az, aki az első funkcióváltást már megteszi, tehát áttér a terménykereskedelemre. 1845-ben születik az első gyermekük, Weiss Berthold, majd 12 évvel később, 1857-ben Weiss Manfréd. Ő a hatodik, a legkisebb gyermek, mint a mesében, a családban. Nem sokkal később, '60-as évek elejére van egy becslés, hogy mennyi lehet az papa, Weiss B. Adolf vagyona és akkor negyedmillió forintba teszik, ami elég tetemes, de nem falrengető, tehát nem lélegzetállító, de egy jómódú család az nem kétséges.

[00:18:59](#)

Na, most Adolf, a fivérével, Weiss B. Arnolddal együtt tartott fenn egy termék terménykereskedő céget, ami 1870-ben felbomlik. Ekkor belép a legidősebb fiú, Weiss Berthold a családi vállalkozásba, de ez tulajdonképpen egy ilyen inkább jogi jellegű átmenet ahhoz, hogy mint, a cégen belüli beltag rövid időn belül függetlenítse magát. Tehát ekkor a szűk családnak, apának és fiának pillanatokon belül három cége van, tehát van az Adolfnak egy terménykereskedő cége Budapesten, van egy terménykereskedő cége a Bertholdnak, még nincs ugyan Budapest hivatalosan, de nevezzük annak, és Weiss Bertholdnak már van egy terménykereskedő cége Bécsben. Most a dolognak van egy tökéletes funkciója, a bécsről én sokat nem tudok, azt sikerült megállapítani, hogy a három cég között a tőke hihetetlen gyorsan forog, tehát nincs az az adófelügyelő, amelyik tetten érné, hogy itt most melyik is a bevétel, kinek tartozik, tehát ilyen szempontból biztos, hogy a három cég fenntartása eredményes volt.

[00:20:12](#)

Na, most 5 évvel később, tehát 1875-ben a Budapesti cégről, tehát Weiss Berthold budapesti cégéről már vannak adatok. Eszerint a cég vagyona 150 000 forint volt, ebben az évben, tehát 1875-ben 28 000 forint nyereséget ért el, és most hirtelen megdöbbenem a 28 000 forinttól, hogy ez azért hatalmas összeg, szóval nem egy mai ösztöndíj, vagy annak a duplája egy szakmunkás évente olyan 200-300 forintot keresett egy évben, tehát ha ehhez viszonyítjuk, akkor a 28 000 forintos nyereséget, az már valóban egy tisztességes haszon. Maga a forgalma a cégnek 1,7 millió forint volt, ami szintén sok mindent jelez, tehát 150 000 forintos vagyonnal, 28 000 forintos nyereséget, ami mondom, tehát arányaiban elég jelentős, úgy lehetett megvalósítani, hogy ez ehhez 1,7 millió forintos forgalmat kellett lebonyolítani.

[00:21:14](#)

Nincsenek adatok a bécsi cégről, de az egyértelmű, hogy nem csak innen volt Weiss Bertholdnak jövedelme. Jutalékokból, különböző jutalékokból 23 000 forintos jövedelme volt, tehát majdnem annyi, mint a budapesti cégből önmagában. Az év elején 14 000 forintnyi részvénnel rendelkezett. Ez december végére, tehát az év végére gyakorlatilag megduplázódik. Tudni lehet azt, hogy 10 000 forintért vesz, mondom még egyszer 200-300 forint volt egy szakmunkás, nagyon jól fizetett szakmunkás egész évi bére, tehát ő 10 000 forintért vesz 75 darab Alföld-Fiumei vasúti részvényt. Tehát ez az az időszak, amikor a vasútban van a pénz, még nem állami a vasút, és hatalmas fejlődés elé néz.

[00:22:06](#)

Ennek a vasútnak egyébként Wahl Henrik volt az igazgatója, aki később újra elő fog jönni a történetünkben. A vasút azonban egy kitérő, tehát ha említettem a Hatvany-Deutsch-családot, ők sokkal intenzívebben benne voltak a magyar vasúti építésben. A fő vonulat tehát, a terménykereskedelemnél hagytam abba, a következő funkcióváltás az a malomipar. Tehát a '70-es, '80-as évekre, gyakorlatilag Európa, de ezen túl tágabban a világ malomipari központja Budapest lesz, éppen a hazai gabona feldolgozása révén. Később ezt az amerikai, nem sokkal később, tehát elég gyorsan, amerikai gabona, illetve az amerikai, a chicagói malomipar ki is szorítja, tehát megint egy kényszerhelyzet, hogy váltani kell a profilt, váltani kell a beruházás célját.

[00:22:59](#)

Na, most Weiss Berthold, tehát még a bácsiról van szó, természetesen váltókat is állított ki és ez nem meglepő, annyiból érdekes, hogy olyan neveket találunk, tehát akik neki váltót írtak alá, az egy fajtája az adósságlevélnék, mint Trefort Ágoston, Tisza Lajos, Pulszky Ferenc, Lónyai Menyhért és lehetne ezeket még sorolni, tehát a magyar politikai elit és a zsidó még nem mondanám azt, hogy nagy tőke, de tőke között egyfajta üzleti kapcsolatra utal.

[00:23:30](#)

Vevői között természetesen elsősorban kereskedők vannak, akik továbbadták az árut Magyarországon, Ausztriában és Svájcban, tehát Svájc tűnik az ismeretek szerint a legszélső határnak. Természetesen eladta a termékeit a budapesti nagymalmoknak, de a legfontosabb vevője, azt úgy hívják, hogy K.u.K. hadsereg tehát a közös hadsereg.

[00:23:55](#)

A közös hadseregnek 1876-ban, 350 000 forint értékben ad el terméket, tehát gabonát, egy évvel később, 1877-ben már egymillió forint értékben. Tehát ez jelzi, hogy tényleg nagy üzlet van, az egyik legnagyobb piac a Monarchián belül, minden országban a Monarchián belül sajnos a hadsereg. Erről is később még lesz részletesen szó.

[00:24:19](#)

Említettem, hogy a malomipar az a húzó iparág, tehát tulajdonképpen itt a klasszikus tanok szerint, ugye az eredeti tőkefelhalmozás Angliában, a textiliparban zajlik le. Magyarországon ezt a szerepet alapvetően az élelmiszeripar és azon belül a malomipar tölti be. Itt lehet összehasonlításokat tenni, hogy ez milyen hátrányokkal járt, egy mindenképpen megállapítható, hogy az élelmiszeripar és azon belül a malomipar is erősen szezonális jellegű, viszont a multiplekáló hatása tehát, hogy milyen piacot jelent például a gépgyárak számára, ott már nem találunk ilyen jelentős különbségeket. A Ganz-gyár fejlődésében meghatározó szerepe volt a magyar malomiparnak, mint nekem rendelőnek. Tehát itt a malom alapításokban a család nyakig benne van. A papa, Adolf az első budapesti gőzmalom egyik alapítója, a nagybácsi, az

Arnold, az Erzsébet-gőzmalom egyik alapítója. Tehát ezek társasvállalatok voltak. Weiss Berthold maga két gőzmalom alapításában vesz részt, a Király-gőzmalom és a Concordia-gőzmalom alapításában.

[00:25:34](#)

Ugyanakkor van valamiféle ilyen „reneszánsz” jellege és ennek az úriembernek, ugyanis közgazdasági szakíró egyben. 1869-ben adja ki az első művét, olyan címen, hogy *Közgazdasági és közegészségi állapotok, tekintettel Pestre*. Következő évben, 1870-ben már az osztrák-magyar bank viszonyról írt egy könyvet, ami akkor egy nagyon aktuális kérdés volt, és ebben az időben jött létre a közös Osztrák-Magyar Bank.

[00:26:06](#)

Tudjuk, hogy járt rendszeresen a tőzsdére, szerette a szivart, járatta *Pester Lloyd*-ot, a *Pester Journal*-t(sic!). Most megkérdezhetnénk, hogy honnan a fenéből lehet ezt tudni? Nem életrajzából, volt egy úgynevezett főkönyve, ahol minden tételt szépen beírt. Tehát ha vett egy szivart, akkor beírta, hogy szivar. Ha ment a tőzsdére belépőt kellett fizetni, beírta, hogy kifizetett ennyit és ennyit a belépőre, és ugyanígy az újságnak a díját is beírta.

[00:26:33](#)

Na, most volt egy szűk csoport, amely már jóval előbbre haladt, mint a Weissek. Nem tudom mennyire ismerősek, kikoptak a divatból, de a Wodianerek nyomda révén, talán Wodianer-nyomda, így talán ismerős, a Koppelyek, biztos nem mond a név semmit, de ha azt mondom, hogy Harkányi János és megnézik a magyar kormányok listáját, akkor megtalálják 1913-ban Harkányi Jánost, mint kereskedelmi miniszter.

[00:27:07](#)

Itt a család, a nemességét elnyerve Koppelyből magyarosít Harkányira, tehát nem ő az egyetlen, de ő az első, aki ugyan kikeresztelkedve, de egészen eljutott a zsidó nagytőkétől a miniszterségig. De említeni lehet Ullmann Mór, aki még korábban indul mint ezek, már a reformkor időszakában egy nagy név, ott van a Végeyletnél, ott van a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, tehát tulajdonképpen az első magyar bank alapításánál, tehát reformkor, forradalom, de most tulajdonképpen elszokás mondani, illetve az antik korban el szokták mondani, hogy hát ezek csúnya emberek, ha ugyanis a saját hit sorsaisokkal érintkeztek, akkor elzárkóznak, ha kitértek, akkor dörgölöztek. Most ezekről azt szokták mondani, alapvetően azért, hogy kitértek, összeházasodtak az arisztokráciával, földbirtokot vásároltak, sőt mint, mitöbb, még nemességet is mertek maguknak venni. Most ha megnézzük a Wodianereket, Koppelyeket, az Ullmannoknak két ágát, legalábbis a családnak, akkor azt kell mondani, hogy hát lehet, hogy nem vásárolták a nemességet, tény, hogy ezek kitértek, magyar arisztokrata-családokkal házasodtak össze, földbirtokosok lettek és nemesek lettek, Ullmann Mór már 1825-ben. Egyébként mind a három család már kiegyezés előtt, tehát ez azt jelenti, hogy az osztrák nemesek lettek, hiszen Magyarországon még nem lehettek azok.

[00:28:41](#)

Ennek viszont ára, vagy eredménye van, tehát ők eljutnak a kiegyezés tájékán arra a szintre, hogy már a hagyományos magyar uralkodó osztály az arisztokrácia is hajlandó őket befogadni, de ez a lendületnek a kifulladásához vezet. Tehát itt már a státusz fontosabb, egy jó házasság fontosabb, mint az üzleti vállalkozás folytatása, és nem véletlen, hogy a Wodianer hiába volt nyomda, vagy a Harkányi, vagy akár az Ullmann Mór név, nem sokat mond, mert a gazdasági életben szerepük innentől kezdve jelentősen csökken.

[00:29:18](#)

Tehát válaszütt elé kerültek, vagy beolvadnak, vagy folytatják a korábbi gazdasági tevékenységüket és ezzel a gazdasági felemelkedést. Ilyen lehetőségük azoknak, akik később indultak, vagy később érkeztek, mondjuk az ötvenes években indultak, ide lehetne a Weiss Papát is sorolni, de ide sorolható Deutsch Ignác aki, többször lesz szó a két családról, ez a két legjelentősebb magyar nagytőkés család, tehát a Weiss és a Hatvany-Deutsch. Ők tulajdonképpen az '50-es években még viszonylag a kezdeteknél vannak. Mind a két családra jellemző, hogy végig megőrzi az önállóságát, tehát ha tetszik, nem válik a banktőke függvényévé és hatalmas vagyont halmoznak fel, még hozzá az iparban. Igazi ipari birodalmakat építenek ki. Weiss Manfrédrol még részletesen lesz szó, de a Hatvany-Deuschok kezében volt a magyar cukoripar elég jelentős része, tehát megint az élelmiszeriparnak egy ága. Tehát szerte az országban, a jelenlegi cukorgyárak döntő többségét, eredetileg a Deutsch-család alapította. Benne vannak a szesziparban, és ugye hasonlóan húzó erői.

[00:30:36](#)

Na, Most Weiss Manfréd, említettem, hogy 1857-ben született, kereskedelmi akadémiát végez, ez teljesen szokványos. Ez egy középfokú tanintézmény, de tulajdonképpen a magyar nagy burzsoázia elit képzője. Weiss Manfréd osztálytársa Ullmann Adolf, említettem az Ullmann-családot, ez az a harmadik ág, amely nem a beilleszkedés, beolvadást választja, később emelkedik föl és szintén hasonló csúcsokra jut el, Ullmann Adolf a Hitelbankban, mint ahogy Weiss Manfréd.

[00:31:11](#)

Na, most az már mindenképpen egy modern szemléletet tükröz, hogy a Papa, a kereskedelmi akadémia után kiküldi Weiss Manfrédot egy export-import céghez, tulajdonképpen gyakornoknak Hamburgba. Ott tölt négy évet, cégvezető lesz, tehát a saját erejéből elég gyorsan karriert csinál majd, amikor a Papa '77-ben, 1877 nyarán megbetegszik, akkor hazajön és tulajdonképpen beszáll a bátyja üzletébe, tehát most már Weiss fivéreként...

[hang megszakad]

[00:31:43](#)

[...] tulajdonképpen azt csinálta, mint a papa, terménykereskedelem, malomipar közös hadsereg, legfeljebb jobban, eredményesebben. Weiss Manfréd viszont egyszerűen azt kezdi nézni, hogy hova érdemes pénzt befektetni, mikor érdemes befektetni, mennyi hasznot hoz? Tetszik, nem tetszik a kapitalizmus egy haszonelvű társadalom. Ez viszi előre, hogy mi mennyi hasznot hoz. Most az első nagy kihívás az már ebben az évben bekövetkezik, ez Bosznia-Hercegovina okkupációja, tehát amikor itt a törökkel ezek az utóvédharcok, tehát az Osztrák-Magyar Monarchia hadserege megszállja Bosznia-Hercegovinát. Ha a mai ellentétek a forrásvidékét keresik ezen a területen, akkor érdemes egészen odáig visszamenni. Osztrák közigazgatással, közös közigazgatás alá kerül. Tehát vannak az örökös tartományok, van Magyarország, az örökös tartományok ugye részei az Osztrák Császárságnak, Magyarország viszont része a Habsburg királyságnak, tehát nem ugyanaz, viszont ez, Bosznia és Hercegovina az, aminek a furcsa képződménynek, amit úgy hívunk, hogy Osztrák-Magyar Monarchia, az egyetlen közös igazgatása.

[00:32:54](#)

Itt már megjelennek a... több cég, Weiss Manfréd és bátyja együtt, először fölajánlják más cégekkel, majdnem mindig benne vannak egyébként a már többször említett Deutschok is ezek között, 13 kórházi barakk fölépítését. Ez azért nem volt olyan jelentéktelen vállalkozás, az összalapterület azért 5000 m² négyzetméter volt, de ez csak egy kis bemelegítés volt, mert nem sokkal később felajánlják azt, és megrendelést is kapnak, hogy a teljes katonai szállítást megszervezik. Tehát még egyszer hangsúlyozom, a közös hadsereg megszállta ezt a területet, ezt el kellett látni, és néhány magyar cég felajánlja, hogy megszervezi a szállítást. Ennek méreteit jelzi, hogy Tisza Kálmán miniszterelnök 1879 februárjában ír a közös hadügyminisztériumnak, és a levélből kiderül, hogy ezek a cégek ezer fuvarost hoztak már Besszarábiából, illetve Bulgáriából. Tehát itt már azt mondanám ide, hogy hamis, hogy amerikai méretű dolgok zajlanak. Ez akkor az Osztrák-Magyar Monarchia, ez akkor Magyarország, van amerikai típusú fejlődés. A harmadik jelentős szerződés amit kötnek, az a boszniai vasút kereskedelmi hasznosításáról szól. Itt már tulajdonképpen a Weiss testvérek, egyetlen egy céggel közösen, a Pongrácz céggel közösen, ami szerintem eltűnik a történelem viharában vagy a kapitalizmus konkurencia harcában. Ennek méreteit szintén csak épphogy érzékeltetném, hogy a két cég közösen kereskedelmi ügynökségünket állít fel többek között olyan városokban, mint Bécs, Budapest, Trieszt, Zágráb, Vorod(?), Szarajevó port(?) szintén a délszláv háborúból, mint megismert.

[00:34:46](#)

Na, most ez olyan jelentős dolog, hogy a Deutsch-család ekkor kap nemességet. Náluk fölmerül, hogy hátha vásárolták ezt a nemességet, de tényleg szereztek annyi érdemet, hogy megkaphatták hatvani előnévvel a nemességet. Aztán később lekopik, hogy Hatvany-Deutsch lesz, aztán lekopik a Deutsch, és tulajdonképpen már egy művész, a harmadik generáció művészek, akik Hatvany Lili, Hatvany Lajos, akik ismertté válnak a családból. Na, most a

nagypapa, Leb Eizig(?) Deutsch, Aradon volt hitközségi elnök. És ha már említettem, a Hatvany Lajost, teljesen méltatlanul elfelejtett regénye az *Urak és emberek*, ami egyfajta családrege, tehát a saját családjának a története. Szerintem egyébként is jó, hogyha van egy kis idejük, ajánlom, hogy olvassák el, tényleg olvasmányos is. Ennek, a családrege főszereplője a Bondy Zsigmond, aki egy tipikusan asszimilálódott, negyvennyolcban lánglelkű magyar, akkor tanul magyarul a tanítójától és lelkesedik a forradalomért. Elvesz egy arisztokrata grófkisasszonyt, de hát üzletelni kell a magyar urakkal és tulajdonképpen megjelennek a regényben a miniszter, akivel üzleteket köt, ez egy kicsit hasonlatos a Jókai cigánybárójához, tehát nem egy szimpatikus figura. És hát arról szól, hogy meghívják a Bondy Zsigmondot a kastélyba, és hát ő jön, meg itt a kontaktus írjuk alá a szerződést, de hát nem lehet szerződést csak úgy hogy aláírni, vacsorázzunk meg, és akkor az egész egy ilyen végtelen ivászatba fullad. Na, most egy igazi hithű zsidó nem nagyon iszik, legfeljebb egy-két kortyot, tehát a Bondy Zsigmond, beletraktálják az italt és hihetetlen meg fel benne a pumpa, de írja a Hatvany, hogy másnap aztán méltó bosszút vesz, leteszi a miniszter elé a szerződést, hogy tessék aláírni, merthogy ez a tőke szabálya.

[00:36:48](#)

Érdekes, de ez csak véletlen, hogy volt egy, tehát Bondy Zsigmond családi alapon, de mégis csak kitalált figura, Volt viszont egy Bodor Zsigmond aki eléggé hasonlatos ehhez, ő Nyíregyházán volt a hitközség elnöke, tehát a család őse Aradon, de mondom ez egy véletlen Bodor Zsigmond Nyíregyházán, egy legenda szerint, amit le kéne ellenőrizni, olyannyira tekintélyes volt, hogy '44-ben nem merték el hurcolni.. Ő volt az egyetlen zsidó állítólag Nyíregyházán, akit nem vittek el. Akkor már nagyon idős volt, több mint hetvenéves volt.

[00:37:22](#)

Na, most visszatérve a Hatvanyakhoz, tehát Hatvany-Deutsch Sándor, aki ekkor még nem Hatvany, mert nincsen nemessége, tehát 1873-ban vagyunk. Nyilván hallottak a nagy tőzsdekrachról, amikor az egész meginduló magyar tőkés fejlődés hirtelen majdnem összeroskad, az újonnan alakuló cégek egy jelentős része tönkremegy. Válságok is vannak. Most a Hatvany, illetve Deutsch Sándor akkor még, róla meséli a fáma, hogy egyszerűen megszagolta a tőzsdekrachot és az egész vagyonát arra tette meg, [...] a tőzsde és athan (?) múlt éjszaka is látta a termet, mert pontosan tudta, ha bejön a számítása dúsgazdag lesz. Ha viszont nem jön be, akkor csődbe megy. Bejött, úgyhogy ez alapozta meg tulajdonképpen a Hatvany-Deutschoknak a vagyonát.

[00:38:12](#)

Weiss Manfréd ehhez képest klasszikus vállalkozó volt, de ugyanúgy, pontosan tudta, hogy az üzlet az azt jelenti, hogy néha mindent kockáztatni kell, tehát nagy haszon nincs nagy kockázat nélkül. Nem tudom, az előző ciklusban az egyik politikus, nem nevezném nevén, büszkén hangoztatta, hogy az első milliót mindenki összelopta, és nem azt mondanám, hogy a Hatvany-Deutschok, meg a Weissek a saját millióikat kockáztatták, de nem lopták össze, hanem valóban el is veszthették. Nagyon sokan elvesztették. Tehát volt egy jóval jelentősebb cég, mint akár a

Hatvany, akár a Deutsche akár a Weiss, ez a Strasser és König, amelyik végig kitartott a terménykereskedelemmel, és aztán a 1930-as, tehát '29-es világválság úgy elviszi őket, tehát becsődöl a cég, hogy senki sem emlékszik már rájuk.

[00:39:05](#)

Említettem, a '80-as évek végén betör az amerikai búza, nyilvánvalóan se a terménykereskedelem nem olyan nagy üzlet, se a malomipar és nem teljesen tiszta az, hogy mégis mit érdemes itt csinálni, tulajdonképpen a '80-as évek elején [...] A Weiss testvérek elkezdik a tőkéjüket tartalékolni, tehát keresnek valamit, amibe ha betesszük nagy baj nem történhet. Ezt hívják ingatlan spekulációnak, természetesen ezen is lehet veszteni, de hát megfelelő orruk volt hozzá. Hatalmas ingatlanokat vásárolnak Budapesten, a mai Margit-híd pesti hídfőjének, ha a híd felé nézzük jobb oldala egészen a Víghszínházig, az volt az Újvilág-komplexum, és valóban új világot jelentett a Weisseknek. Megvették és mit tesz Isten, ott épült fel, aztán a Margit híd, amikor megvették, még nem volt. Amikor megvették még Fegyvergyár utcának hívták, aztán Lipót körútnak, aztán Szent István körútnak. Tehát Budapest egyik legértékesebb telkét vették meg. Ez csak egy példa a számos telek közül, összesen 190 000 forintot fektettek be ingatlanokba, tehát tartalékolnak. Végül pillanatok alatt ezeknek az értéke felment 1 000 000 forintra.

[00:40:22](#)

A másik, ami egyértelmű volt számunkra, hogy önálló gyárat kell alapítani. Ők is tudták, szóval nem történész bölcsessége, hogy amibe érdemes befektetni az iparban, az az élelmiszeripar. A másik amit tudtak, itt már komoly tapasztalataink voltak, hogy olyan üzemeket kell létrehozni, amire a közös hadsereg a vevő. Ennek volt ugyanis egy szabályos, egy sajátos szabályozása, tehát a kiegyezés mellett megszületett a gazdasági kiegyezés, amit 10 évente megújítottak.

[00:40:55](#)

Ez magában foglalta azt, hogy a birodalom két része hogyan járul hozzá a közös költségekhez. Közös költség, ugye a hadsereg fenntartása, a külügy fenntartása, az ezt kiszolgáló pénzügy, tehát ez egy elég tetemes összeg volt, nagyjából a kvóta hozzájárulás egyharmad volt Magyarország, kétharmad volt az örökös tartományok. Ha nagyon egyszerűen meg akarják nézni, hogy hogy közelített Magyarország Ausztriához, akkor meg kell nézni, hogy emelkedett a magyar kvóta, és ez viszonylag pontosan tükrözte azt a folyamatot, hogy Magyarország a zárkózik fel Ausztriához. Ami elég ritka eset, hogy egy lemaradt ország elkezdjen a fejlettebbhez felzárkózni, de a kvóta változás elég pontos adat. Ennél alaposabb számítások is ugyanerre az eredményre vezetnek. Körül belül ilyen arányú volt ez a közelítés. Viszont, a gazdasági kiegyezés kimondta azt is, hogy ugyanezt a kvótát kell a közös intézmények beszerzéseinél érvényesíteni, tehát magyarul a közös hadseregnek a szükségletét egyharmad arányban Magyarországon kellett beszereznie.

[00:42:01](#)

A báty arra gondol, hogy biscuit gyárat kellene létrehozni, egy ilyen keksz, kétszersült gyárat. Be is adják az iparendélyt a Lövölde téren, tehát bent a belvárosban egy épületre, de az öccsnek más ötlete van. Ő elmegy Bécsbe, elkezd tárgyalni és kiderül, hogy konzervre vevő lenne a hadsereg, úgyhogy bölcs kezdeményezéssel, megalapítják az első magyar konzervgyárat. Ez valóban az ország első konzervgyára.

[00:42:28](#)

A Lövölde téren, ahol semmi nincs, legyártják a minta konzerveket, elviszik Bécsbe, Bécsbe azt mondják, hogy jó, gyártsátok, és akkor pillanatok alatt felépítik a konzervgyárat. Természetesen már nem a Lövölde téren, hanem hol lenne jobb helyen, mint a vágóhíd mellett, tehát ahol Pesten a Soroksári út van. Viszonylag nagy terület áll rendelkezésükre, tehát lehetőséget ad, tehát közel van a... húskonzerveket gyártanak elsősorban, mert gyártanak egy korabeli neskávét is, tehát amit a katona szépen kint a gyakorlótéren magának a megtud a vízzel csinálni. De a fő az a húskonzerv volt, és amikor a nyersanyag ott ült a szomszédban.

[00:43:08](#)

Tehát 1883-ban indul be a konzervgyár. De itt már Weiss Manfréd-i taktikának megfelelően mindennel foglalkoznak, jön egy feltaláló és bemutatja nekik a préselt kenyérét, amit rögtön megvesznek. A formákat fölkinálják a világ legkülönbözőbb hadseregeinek, hogy milyen praktikus a préselt kenyér, mire az angolok mondják, hogy jó, de nekünk rendes kenyér kellene, mire mondják a Weissék, hogy jó rendes kenyér szállítanak, rendes kenyeret ezeknek.

[00:43:40](#)

A konzervgyárban kezd kialakulni a Weiss Manfréd-i taktikának tulajdonképpen a kezdete, ami azt jelentette, hogy kiépíteni a gyártás teljes [...]. Tehát bejön az alapanyag, kimegy a késztermék. Most a konzervgyártásnál ez azt jelenti, hogy ami hiányzik, az maga a konzervdoboz. Tehát így kezdenek el fémfeldolgozással foglalkozni, hogy tényleg a vágóhídról bejön a marha és kimegy a bepakolt konzerv, ott gyártják a dobozokat is. És kezdenek a hadseregnek, miután ezt a kapacitást, amit létrehoztak a konzervekkel nem tudják teljesen kihasználni, különböző ilyen fém aprócikket, hátizsák vasalásokat, meg egyébeket gyártani. Majd lőszerkehez alkatrészeket, akkor cseréli le az Osztrák-Magyar Monarchia a teljes puska készletét, akkor vezetik be a Mannlicher-puskát és a régi töltények nem jók, a Werndl-féle(?) puskák töltényei nem tehetők be a Mannlicherbe, tehát fölöslegessé válik a teljes lőszerkészlet, ami egy luxus lett volna. Tehát ezeket szétszerelik, és akkor újra összeszerelik, úgyhogy a Mannlichernek is jó legyen, és akkor Weissék ebbe az üzletbe szállnak be, de erre már nem kapnak engedélyt a vágóhíd mellett, hiszen ez egy ritka veszélyes foglalatosság, meg tulajdonképpen itt tíz év alatt az eredetileg hatalmasnak tartott telket is tulajdonképpen kinőtték, és akkor kezdenek valami új telephely után nézni.

[00:45:11](#)

Tehát a taktika viszonylag egyszerű: be kell törni a hazai piacra, ami ekkor alakul ki, tehát nem olyan nagy művészet, utána meg kell szerezni a közös hadseregnek a kvótáját. Ha egyetlen konzervgyár, akkor ez azt jelenti, hogy, a Monarchia területén összesen hat konzervgyár volt, a megrendelések egyharmadát, a Weiss Berthold és Manfréd konzervgyárának kellett juttatni, mert ez volt Magyarországon az egyetlen, amelyik a kvótát ki tudta elégíteni. Na, most, ha már a közös hadseregnél megerősödtek, akkor már akár a korabeli világpiacra is kiléphettek.

[00:45:46](#)

A másik jellemző vonás az egy furcsa Weiss Manfréd-i válságstratégia volt. Ha megnézik a tőkés gazdaság, nem csak a tőkés, tudjuk a szocialista is ciklikus válságokkal terhelt, és meg lehet figyelni, hogy a tőke mindig, amikor megérzik a dekonjunktúra, recesszió, mindegy, hogy minek nevezzük szagát, akkor óvatos lesz, nem fektet be, Weiss Manfréd viszont pontosan tudta, hogy mindig az ellenkezőjét kell csinálni, ha pénzt akarsz csinálni, mindig csináld az ellenkezőjét annak, amit a többiek. Ők mindig ilyenkor fektetnek be, és ilyenkor kezdte új termékek bevezetését és a gyártási kapacitás növelését. Egyszerű volt a felismerés, amikor elkezd egy új terméket, az egy ideig csak veszteségesen gyártható. Nagyon nagy a selejt, meg kell tanulni, tehát amíg ő elkezd brusztolni a piacért, a mit tudom én közös hadseregnél kilincsel, hogy de van egy ilyen termékem vegyétek meg. Ugyan nincs vevői szándék, de mire bevezeti, hogy ezt jó lenne megvenni, addigra tényleg vége a válságnak és ha megjelenik, mondjuk a közös hadseregnek hatalmas megrendelés, addigra már a termelő kapacitással is készen áll. Most ez vissza-visszatér, fogok még több példát említeni, hogy hogyan reagál egyes válsághelyzetekre Weiss Manfréd.

[00:47:02](#)

A másik, ami tulajdonképpen a közhely, az a rugalmasság. Tehát ha van egy megrendelő, akkor ha törik, ha szakad, le kell neki szállítani, mert az az üzlet. Tehát amikor tölténydobozokra kap megrendelést, nincs hol legyártania, akkor a Lipót körúton az egyik sufniában sem csinál egy ilyen tölténydoboz-gyártó üzemet. Azt említettem, hogy övé a terep, úgyhogy sokba nem került a befektetés. Berlinben a német hadseregnek jelentkezik, tölténytárt szállítunk, kiderül, hogy Berlinben sokkal kedvezőbb ezt legyártani, akkor alapítunk Berlinben is egy gyárat, és tulajdonképpen addig működtetik, ameddig a megrendelés ki nem fűjt. Tehát nem lesz németországi tőkebefektetése, csak erre az időszakra.

[00:47:48](#)

Viszont elkezdene egyre több helyen feltűnni a testvérek a magyar gyáriparban. Először Weiss Berthold a váci Első Magyar Szövő- és Kötőgyár részvénytársaságban, aminek 1890-ben alelnöke. Ez tulajdonképpen a magyar textiliparnak megfelelően először majdnem befuccsol, akkor leviszik a tőkét, tehát majdnem a postabank szindróma, hogy a részvény értékét éppen ezerről lecsökken egyre, akkor újabb tőkét lehet belenyomni, és végül sikerül a gyárat talpra állítani, és az ország egyik legjelentősebb textilipari üzeme.

[00:48:26](#)

Közösen szállnak be 1890-ben szintén a Magyar Ipari és Kereskedelmi Bankba, ami tulajdonképpen azért jön létre, hogy a magyar ipart finanszírozza. Ennek elnöke maga Tisza István, aki ekkor még csak a miniszterelnök fia, de mégiscsak a leendő miniszterelnök. Benne van az igazgatóságban Andrássy Gyula, de Hatvany Sándor és természetesen a Weissek is.

[00:48:52](#)

1893-ban van a legnagyobb részvényes a Wiener Bankverein 5100 részvénnnyel, olyan bankok, mint a Deutsche Bank vagy a Dresden Bank 1500 részvénnnyel jelentkezik, a Weiss-testvéreknek 800 részvényük van, ami azt jelenti, hogy ők a legnagyobb magyar részvényesek a bankban.

[00:49:11](#)

Ez viszont hihetetlen kapcsolatokat jelentett, és tovább-terjeszkedési lehetőséget, a bank érdekkörébe számos iparvállalat tartozott, amit reorganizálni, átszervezni kellett, följavítani, így került be, a tulajdonképpen a bankon keresztül Weiss Manfréd a fegyvergyárba. Ez már profilban is eléggé közel áll a tőltény gyárhoz, és ő az, aki talpra állítja ezt a fegyvergyárat.

[00:49:36](#)

Ugyanígy kerül be a magyar Danubius Hajó- és Gépgyárba, és van itt nem sok, hatezer forintnyi részvényük, de a magyar részvényesek között ez is egy elég előkelő summa.

[00:49:51](#)

Visszatérve Csepelre tehát, hogy új telephely kell. Sokáig vacillálnak, végül rátalálnak Csepelre, ami épp, egy abszolút falu. Semmi ipar nincs ott, tehát ahol összehasonlítják Újpesttel, ami akkor már egy fejlett iparváros, ugyanolyan távolságra Budapeستől délre, egyszerűen semmi nincs. Igaz, a Duna itt egy komoly akadály, ami Újpeستnél nem választja el a fővárostól. Na, ide telepítik tulajdonképpen az első barakkot, akkor 30-40 fő szereli szét a lőszeret, külön megy lőpor, meg mit tudom én?

[00:50:26](#)

Van itt, nem tudom látták-e az *Ígéret földjét*, Wajdának a filmjét ami, egy ilyen nagy tőkés film, tehát beruházásról szól, ahol aztán egy zsidó, egy lengyel és egy német és (?) egy textilgyárat. Végül leég a gyár, és kiderül, hogy hát annyi pénzük már nem volt, hogy a gyárat bebiztosítsák. Most Weiss Manfrédnál ez nem tökehiány volt, de tényleg ez a [...] alatti háromban lakott(?) leégett és nem volt bebiztosítva. De ennek ellenére két évvel később, 1895-ben már 400 fő dolgozik a telephelyen, de tulajdonképpen a konzervgyár mellett ez egy jelentéktelen fióközem. De hát jön a magyar gazdaság századvégi válsága, ami elhúzódik egészen 1905-ig. Ez azt jelenti, hogy Weiss Manfréd befektet.

[00:51:18](#)

Magyarán 1897-ben létrehozza az ország legjelentősebb fémhenger művét, és ezt már Csepelen, és mivel teljes vertikumban dolgozik, nem csak félkész terméket állít elő, hanem elkezd a tűzéségi lövegek gyártását, ami jóval nagyobb, tehát gyalogsági löszert akkor már gyárt Csepelen, de a tűzéségi lövegek, jóval nagyobb hasznat hoznak. Ennek köszönhetően, a századfordulóra Csepel lesz az ország legnagyobb egyéni tulajdonban lévő gyártelepe.

[00:51:51](#)

1902-ben a befektetett tőke a fémgyártásban 3,5 millió, tehát 3 és fél millió korona volt. Nem említettem, hogy a forintról közben be kellett szállni(?) a vezényletével, ugye a pénz a koronára. 1 forint 2 koronának felel meg, de ha így számoljuk, akkor is, a 3 és fél millió korona tetemes summa. Ebből már 1,2 millió korona befektetés volt a tűzéségi löszerek gyártása, csak 870 000 korona a gyalogsági löszerek gyártása, 760 000 koronát fektetett a hengerműbe és 650 000 koronát a konzervgyárban folyó fémfeldolgozásba. Összesen ekkor 1200 főt foglalkoztatott ebben a konzervgyári, tehát a konzervgyártással foglalkozó, se tőke se létszám nincs benne. A termelési érték már 9 millió korona volt.

[00:52:54](#)

Na, most, ez az, ami már kiváltja az irigységet, tehát 1906-ban, inkább nem mondom, hogy az akkori kicsoda, valaki megtámadja Weiss Manfrédot, hogy hogy szedi meg magát, és erre a kereskedelmi államtitkár Sztéryi József válaszol. Ezt idézném, mert fontos adatokat hoz a tisztelt ház tudomására: Weiss Manfréd telepe Magyarországnak egyik legnagyobb, a külföld előtt is legismertebb gyártelepét képezi, mely csak a múlt évben, tehát 1905-ben az orosz kincstár számára százmillió töltényt nyert el, mármint megrendelést, legyőzve a német és osztrák versenyt, amivel azt hiszem, mondja ezt Sztéryi, a magyar iparnak dicsőséget szerzett. Ebbe a gyárba 7 400 000 korona van befektetve, 2800 magyar munkást foglalkoztat és 17 és fél millió koronát foglalkoztat. Hivatalnoki kara 72 tagból áll.

[00:53:59](#)

De ezzel a fejlődés nem áll meg. 1907-ben létrejön a fémcső és rúd gyár, 1909-ben pedig a katonai jármű gyár. Itt most ne tankokra gondoljanak, hanem ilyen főzőkocsik, sütőkemencék, főzőláda, de ha belegondolnak a későbbi Csepel Művekbe vagy a későbbi Weiss Manfréd Művekbe, akkor tulajdonképpen majd lassan feláll az egész, a leglényegesebb gyárak, amik végig kísérik a széteséséig a történelemben, azok már majdnem állnak. Nem áll egy, de ehhez kell megint egy dekonjunktura, ez a '10-es évekre bontakozik ki, ami azt jelenti, hogy Weiss Manfréd újra beruház. Most jön a legígéretesebb beruházása, vagyis elhatározza, hogy acélművet fog létrehozni. Ezzel ugyanis teljessé válik a fémfeldolgozás, előállítás és feldolgozás.

[00:54:53](#)

Most Weiss Manfréd mindvégig ügyesen és eredményesen használta ki a dualizmus kori ipar támogatás rendszerét. Ennek az eredete még, tehát az első ipari támogatási törvény 1882-ben született és olyanokhoz kötődik, mint Baross Gábor, aki nemcsak közlekedési, hanem ipari miniszter is volt. A pénzügyminisztert úgy hívták, hogy Wekerle Sándor, tehát aki a pénzügyi deviza reformot és megvalósítja. Ők tulajdonképpen kitalálnak egy olyan rendszert, hogy úgy kell ipart fejleszteni, hogy az államnak ne kerüljön pénzbe, magyarul adókedvezményeket ajánlanak föl, hogy X befektetésnél maximum 15 évi adókedvezményt lehet kapni. A gondolat egyszerű, és ennek megfelelően zseniális, ugyanis valóban nem került pénzbe, másrészt ha a vállalat befuccsolt, akkor annyi az adókedvezménynek, úgyse fizetne adót, tehát valóban az eredményes vállalatok valamikor 15 év múlva majd elkezdenek adózni is. Nem így Weiss Manfréd, aki a folyamatos fejlesztés miatt egészen 1914-ig adómentességet élvez.

[00:55:57](#)

Most ezt szeretné megszerezni az acélművek is, de itt kemény ellenállásba ütközik. Egyrészt mert átalakul az ipar támogatás rendszere, jön tulajdonképpen, majdnem azt mondanám egy ilyen kreszocialista(?)-modell, az a jó ipar támogatás, ami minél több pénzt öl bele az iparba. Ez már a negyedik ipari támogatási törvény, ez 1907-es és itt már kemény érdekharok mennek. Megjelenik mint érdekelt a diósgyőri állami gyár, ugyanis az acélmű azt jelenti, hogy Weiss Manfréd a konkurencia harcban le fogja győzni a legnagyobb állami vállalatot. Ez a vállalat a pénzügyminisztériumhoz tartozik tehát, közvetlenül tudja a pénzügyminisztériumot befolyásolni, és kibontakozik tulajdonképpen a magyar nagyipar egyik legnagyobb konkurencia harca. Már nem az ipar támogatásért, ezt Weiss Manfréd nem kapja meg, de tulajdonképpen a nagyarányú megrendelésekért. Itt a nagy kaliberű tüzérségi lövegekről van szó, ahol ráadásul a kvóta, az említett kvóta nem egyharmados volt, hanem 50%-os. Ezzel kívánták azt kompenzálni, hogy Magyarországnak nincs ágyúgyára, tehát az ágyúknál képtelenség a rendelések egyharmadát odaadni, akkor a hozzá szükséges lövedékeket viszont 50%-ban szállítsa a magyar ipar. Két vállalat volt korábban, amelyik erre képes volt, az egyik a diósgyőri állami gyár, másik a resicai tröszt volt, ebbe próbál Weiss Manfréd befurakodni. Tehát most először van az, hogy nem egy vadonatúj termékkel lép elő, ahol nincs konkurencia, hanem meg kell birkózni a konkurenciával.

[00:57:41](#)

Ami gyakorlatilag úgy néz ki, hogy Diósgyőr, az állami vállalat kapitalizmus van és elég nehézkes, Diósgyőr is így volt, kapja a rendeltést Bécsből a közös hadügyminisztertől, majd kiderül hát, sorry nem tudtuk legyártani, és akkor bekopog Weiss Manfréd ők nem tudják majd legyártani, és akkor Bécsben elkönyvelik a közös hadügyminisztériumban, hogy Weiss Manfréd a megbízható szállító.

[00:58:04](#)

A kereskedelmi minisztérium Pesten, amelyikhez tulajdonképpen a magánipar tartozik, inkább Weiss Manfréd mögött áll, említettem a pénzügyminisztérium persze a saját vállalatának, és ezt a vitát a közös hadügyminisztérium dönti el. Tehát amikor elkezdik egymást közt fölosztani a kvótát, tehát ezt a 50%-os kvótát, egyre nagyobb szeletet tud Weiss Manfréd kihasítani.

[00:58:27](#)

Ez azt jelenti, hogy az első világháború kitörése előtti pillanatban a gyár termékeinek egyharmada haditermelés, kétharmada viszont még béketermelés, olyan béketermelés azonban, amelyek háború esetén a haditermeléshez szükséges.

[00:58:47](#)

Most nézzük, még mielőtt a háború éveiről mesélnék, néhány egyéb vállalkozás 1894-ben 3 millió korona alaptőkével, Mautner Izidorral³ közösen létrehozzák rózsahegyen a Magyar Textilipar Részvénytársaságot. Ez akkor az ország legnagyobb textilipari üzeme. Tudtommal a mind a mai napig létezik, tehát Rózsahegy a Felvidéken van. Weiss Manfréd viszont fokozatosan kivonul innen. Az alaptőke 3 millió koronába gyorsan 5 millió koronára emelkedik, de ennek már 4/5-e Mautner Izidor és csak 1/5-e Weiss Manfrédé, végül a századfordulóra teljesen kivonul, és mindenhol kivonul. Ettől kezdve ugyanis minden rendelkezésre álló tőkét Csepelbe fektet be. Ez nem jelenti azt, hogy aktivitásai csökkennének.

[00:59:47](#)

1902-ben alakul a GYOSZ, aminek az egyik megalapítója. 1914-ben alelnöke lesz. Na, most én még úgy tanultam a történelmet, hogy a GYOSZ az átkos kapitalizmusnak a legátkosabb intézménye és azért jött létre, hogy a baloldali munkásokat nyilvántartsa, és mindenki (?) ki lehessen zárni. Ugye nem ezért jött létre, hanem ugyanúgy, ahogy napjainkban a magyar gyáripar leghatékonyabb érdekvédelmi szervezete volt. Egyszerűen modern gazdálkodás nélkül nem képzelhető el. 1905-ben bekerült Weiss Manfréd a Kereskedelmi Bank igazgatóságába, tehát a két nagy bank közül az egyikbe. A Danubius-gyár ugyanakkor fuzionál a Ganz-gyárral, így bekerül a Ganz-Danubius igazgatóságába. 1906-ban tagja lesz az ipartanácsnak. Most itt aki számít benne van, tehát ez valóban a Wekerle az elnöke, az arisztokrácia van benne, a nagytőke benne van, itt lehet kijárni a komoly dolgokat az ipartanácsnak nagyon széles jogosítványai és még pénze is van.

[00:01:57](#)

Ekkor azonban a két testvér útja már rég elvált egymástól. Weiss Manfréd 1896-ban a millenniumi kiállítás után, ahol ő egy hatalmas területen vett részt, nagy büszkeséggel megkapta csepeli előnévvel nemességét. Most ha nem untatja önöket, fölolvassam a nemesi címerének a

³ Isidor Mautner

leírását. Ez egy kicsit unalmas, de érdemes talán odafigyelni. Tehát ez a királyi könyvből a leghivatalosabb megfogalmazása, hogy hogy néz ki a Weiss Manfréd nemesi címre: „*egy álló aranszínű vitézi pajzs, mely alsó részében egy csúcsban végződik – úgy, ahogy ezt megszoktuk – és melynek felső szélét egy kékszínű [...] metszi, benne két hatágú arancsillaggal. Alsó részét a pajzsok pedig egy folyó foglalja el, – természetesen a Duna – melynek közepét egy párhuzamos vonalak közé foglalt zöld pázsit választja ketté. – természetesen Csepel – A folyó vízből – és ez a másik – egy fél, fogakkal ellátott fekete kerék emelkedik ki, – tehát egy fogaskerék – melyen egy jobbra fordult fekete oroszlán, két hátulsó lábával egyenesen állva lép, farkát felemelve, kitátott szájjal, kiöltött veres nyelvvel. Jobb, kinyújtott előlábában – na mit tart? – egy füstölő fekete színű bombát, – ez a haditermelés – bal előlábával pedig egy fekete színű szövövetelőt. – akkor még ugye megvan a rózsahegy érdekeltség – A pajzs felett koronázott, nyílt lovagsisak nyugszik, jobbról fekete-arany, balról kék-arany foszlányokkal, a sisak (?) koronájából két, egymással párhuzamosan, fekete színű sasszárny emelkedik ki. Eztán megint a szokványos, a foszlányokat összekötő aranszínű szalagon van természetesen nemesi jelmondat is, ami pedig úgy hangzik, hogy: *labor omnia vincit*, a munka mindent legyőz, mindig győz. Tulajdonképpen ebben benne van a Weiss Manfréd mentalitása, tehát egyrészt nem vásárolta...*

[hang megszakad]

[01:03:06](#)

[...] Középkori valami kelléket fölöltöztettek ezekkel az ornamentikákkal.

[01:03:15](#)

Na, most, Weiss Berthold viszont már nem kapja meg a nemességet, Ő ugyanis közben képviselő, országgyűlési képviselő lett. Természetesen kormánypárti programmal, de a Székelyföldön választják meg. És akkor szemérevetik, hogy hát mit keres egy ilyen nagy tőkés a parlamentben? Micsoda erkölcsöket fog ő képviselni, és (?) a választát felolvasnám, mint az öntudat egy másik megnyilvánulását. Tehát Pichler Győző szól közbe egy vitánál, amikor éppen Weiss Berthold beszél, eszerint: „*Weiss Berthold külön gazdasági erkölcsével milliókat szerzett.*” Erre ő azt válaszolja: „*Büszke vagyok külön erkölcsi, gazdasági felfogásaimra. Büszke vagyok arra a gazdasági tevékenységemre, amelyet addig folytattam, amíg az üzletben bent voltam.*” Nem gyárban, hanem az üzletben. Teljes joggal, annak is tekinti. „*Mert tudvalevő dolog, hogy 1896 végén, amikor a Tisztelt Ház tagjává lettem, ami szerencsémre szolgált, és a legnagyobb megtiszteltetés volt rám nézve, hogy mint iparos és kereskedő bejuthattam a Tisztelt Házba, e tevékenységnek vége szakad. Annak a tevékenységnek az volt a következménye, s a gazdasági erkölcsök szem előtt tartásának az volt a hatása, hogy az országnak a legkülönbözőbb részeibe üzemek keletkeztek, ahol sokezer munkás keresheti kenyerét és azok között a legnagyobb, a legeslegnagyobb terjedelmi és fontosságára nézve az, amely a Csepel-szigeten van, amelyet én 1893-ban kezdeményeztem, és amelyet 1896-ban teljesen és minden tekintetben, minden jogkövetkezményekkel együtt az öcsémnek átadtam. Én azt hiszem, tisztelt uraim, hogy ez a tevékenység nem ártott az országnak.*”

[01:04:59](#)

Na, most ez az átadás ez nem önként és énekelve történt, hanem volt egy olyan, ami napjainkban jobb nap híján nem igazán van, ezt úgy hívták, hogy összeférhetetlenség. Magyarán olyan vállalat tulajdonosa, amelyik üzleti kapcsolatban állt az állammal nem lehetett képviselő. És miután a csepeli gyár elég szoros kapcsolatban állt a különböző állami intézményekkel, jelesül van a hadsereggel, ez összeférhetetlen volt. Weiss Bertholdnak tehát a közös üzletből ki kellett lépnie.

[01:05:34](#)

Természetesen mindketten tudták, hogy a tőke az kötelezettségekkel jár. Tehát a jótékonykodás az nem egyszerűen altruizmus, az a tőke számára kötelezettség. Most nem sorolom azokat az akciókat, amiben a két testvér, különösen aztán Weiss Manfréd irányát, egy emlitenék meg, hogy 1910-ben megalapítja a Weiss Alice Gyermekágyas Kórházat.

[01:06:03](#)

Elfelejtettem mondani. Mondtam ugyan, hogy Wahl Albertre még visszatérek. Weiss Alice, született Wahl Alice az a felesége volt, tehát az Alföld-Fiumei Vasút vezérigazgatójának lányát vette feleségül, aki 1904-ben meghalt és az ő emlékére alakítja tulajdonképpen, akkor mind a mai napig, ez a Szabolcs utcában van, az egyik legkorszerűbb gyermekágyas kórház (?). Támogatja a művészeteket, elég jó ízlése volt, a Nyolcakat támogatja a képzőművészetben, (?).

[01:06:39](#)

Akkor röviden most az első világháborúról. '14 augusztusában jelenik meg a közös hadsereg képviselője, hogy megsejlemezze a gyárat, hogy mennyire van felkészülve a háborúra. Addigra a munkáslétszám már megduplázódott és tulajdonképpen folyamatos munkarend van, tehát éjjel-nappal mindenki dolgozik. Az első háborús évben Weiss Manfréd 13 millió koronát fektet be a gyárba. Megint csak rövid összehasonlításként, két állami vasgyár van, az egyikről már többször volt szó, ez egy diósgyőri, a másik a MÁVAG Budapesten, tehát a budapesti. A kormány a kettőbe együtt, ugyanebben az időben mindösszesen 3 millió koronát tud befektetni.

[01:07:30](#)

Az első év folyamán, tehát Csepelen, végül négyszeresére emelkedik a munkáslétszám. Az első három évben elért nyereség 55 millió korona. A vagyon növekedése 90 millió korona, és ezek a hivatalos mérleg adatai, tehát amiket közzé kellett tennie, hogy mennyi volt a valóságos, csak elképzelni lehet.

[01:07:55](#)

Az tény, hogy a háború kirobbanásától annak a végéig másfél millió gyalogsági löszert gyártott és 10 millió tüzérségi löszert. A konzervgyár ötezer munkást foglalkoztatott, sőt '15

márciusában Kőbányán egy újabb konzervgyárat hozatott létre hatszáz munkással. '18-ban a nyeresége már csak 6 millió korona, de ugyanakkor ki lehet mutatni a mérlegben egy 72 millió koronás tartalékot is. Ez az, ami után nem akart adózni, tehát inkább meghagyta a vállalatnak. Meg ekkor tulajdonképpen '17-ben megkezdte az előkészítést a béketermelésre, tehát pontosan érzi, hogy minden háborúnak vége van egyszer. A gyár eléggé vízfejjé vált, tehát ez a nagy munkáslétszám földuzzasztása folyamatos munkához, hiányzik egyszerűen a felszereltség és az történik, hogy a hadsereg minden terméket azonnal kiszív. Tehát tulajdonképpen amit el szoktak mondani, nem Weiss Manfrédra, ez a papírtalpú csizma. Ez nem feltétlenül szélhámosság, hanem nyersanyaghiány. A lőszerknél is van ilyen probléma, tehát kísérleteznek másfajta, tehát a réz helyett másfajta hüvellyel, ami elég szépen kinyílhatott a puskában és tönkretette a puskát, balesetet is okozhatott, ez nem szélhámosság volt, hanem egyszerűen nem volt réz, a cipőgyárban pedig nem volt bőr a talpaláshoz.

[01:09:25](#)

Na, most ezzel együtt azért Weiss Manfréd fizetett adót, '17 mondom 34 millió koronát. Ebből ha megpróbáljuk kiszámítani a vagyonát, akkor azt kell mondani, hogy olyan 400-500 millió korona körül lehetett. A biztosító a (?), az csak a csepeli gyár értékét 96 millió koronára értékelték, belső feljegyzés szerint 113 millió koronát ért, de azon a néhány millión nem érdemes vitatkozni.

[01:09:55](#)

Ugyanakkor a kiépül házasságok révén egy családi birodalom. Ahol azt kell mondanom, hogy itt nem Weiss Manfréd gyerekeik kötöttek jó partit, hanem azok kötöttek jó partit, aki az ő gyerekeivel házasodtak. A legidősebb lány, Edith, Mautner Alfréd felesége lett, ez tulajdonképpen a legrosszabb házasság anyagi szempontból, mert az a Mautner Ödön, az egy jómódú magkereskedő volt. Csepelen volt pont egy telepe, meg a Rottenbiller utcában egy üzletbe, ami ma is még valami vetőmag bolt. De hát messze, vagyoni viszonyokat tekintve hatalmas különbség. Ehhez képest Marianne már sokkal jobb házasságot kötött, Kornfeld Móric, lánya (sic!) lett. Kornfeld Móric apja, Kornfeld Zsigmond tehát a magyar pénzügy egyik legnagyobb alakja, Ő hozta tulajdonképpen létre a Magyar Hitelbankot.

[01:10:54](#)

Ő Csehországban született, ott volt az ottani hitelbank, ami Rothschild érdekeltség, ott kezdte egészen legalulról, és nagyon gyorsan igazgatóvá küzdötte föl magát, és akkor itt egyszerűen Pestre rendelik a Rothschildok és végül eljut itt is a bankelnökségig. Báróságot kap. Na, vele is van egy anekdota, hogy amikor, asszem megkapja a báróságot, akkor ugye díszmagyart kell öltetni, föl kell kötni a kardot és akkor megkérdezi, hogy most melyik oldalra kell kötni a kardot? Mire mondja az inas, hogy baloldalra. Erre mondja a Kornfeld, hogy ne azt mondja nekem, hogy bal vagy jobboldal, hanem, hogy a „tartozik” vagy a „követelem” oldalra?

[01:11:45](#)

A harmadik lány, Daisy, ő a Chorin Ferenc felesége lett. Már a papa, Chorin Ferenc, a GYOSZ elnöke. Tulajdonképpen már a magyar gyáripár vezéregyénisége. Nem annyira saját tőke jogán, hanem ő a Salgótarjáni Kőszénbánya Részvénytársaság elnöke. Tehát ő már inkább egy menedzser típusú, de ezzel együtt a vagyona nem hagyott semmi kívánnivalót. Az ifjabb Chorin belelép az atyai örökségbe, ami elég ritka, ő lesz később tehát az apja halála után a GYOSZ elnöke, ami abszolút választott és nem öröklődő funkció, és tulajdonképpen Weiss Manfréd halála után ő veszi át ezt a családi birodalomnak az igazgatását. Van egy híres levele 1944-ben, amikor németek elfogják ő Horthy Miklósnak írt egy levelet, azt is érdemes elolvasni, de ez már egy másik történet.

[01:12:41](#)

Két fiú közül az egyik Herczog Erzsébetet vette feleségül, a Herczog név talán ismerősen csenghet az Oroszországba elhurcolt műkincsek egy jelentős része a Herczog-család tulajdonában volt. A Herczog Erzsébet anyja viszont Hatvany-Deutsch lány volt, tehát ha távolról is, de a két családi birodalom összekerült egymással.

[01:13:06](#)

1915-ben Weiss Manfréd, a felsőház tagja lett. 1917-ben, mit tesz isten, ő is földbirtokot vásárolt, de kimondottan a konzervgyár ellátásához egy mintagazdaságot rendez itt Kerekegyházán. És 1918-ban, gyakorlatilag utolsóként a Monarchia szétesése pillanatában megkapja a báróságot. A magyar kormány megint úgy terjeszti fel, hogy díjmentesen javasolja, de az uralkodó, Károly azt mondja, hogy na, azért már túlzás, hogy a magyar gazdaság leggazdagabb embere se fizessen a báróságért, fizesse ki a Weiss Manfréd a díjat. Úgyhogy ezt kifizeti.

[01:13:47](#)

Bródy Sándor meglátogatja a háború utolsó időszakában Weiss Manfrédot. Egy napot tölt nála, aztán ír is erről. Az kiderül, hogy nem igazán tudja szóra bírni. leírja, hogy 14-16 órákat dolgozik. Patriarchális találja, joviálisnak mindenekelőtt okosnak, és fölteszi Weiss Manfrédnak a kérdést, hogy nem komor-e az a mesterség, amit üzni méltóztatik. Mire Weiss azt mondja, hogy a mesterségem ez, és az a dolgom, hogy a legtökéletesebb módon folytassam.

[01:14:21](#)

Na, most ez egy örök vitatéma, hogy attól, hogy valaki hadianyagot gyárt, attól felelős-e a háborúért? Amikor megírtam a tanulmányomat Weiss Manfrédról, akkor mélyen tisztelt mesterem itt mondta, hogy hát azért némi kritikát tessék belevenni, úgyhogy bekerült egy olyan bekezdés, amiben fölvetem azt a kérdést, hogy a felelős-e Weiss Manfréd a háborúért? (?) meg Dodonai (?) jutottak oda, hogy nem, bár kétségtelen tény, hogy a Monarchia hadipotenciálját a termékeit növelték.

[01:14:54](#)

Na, most a tulajdonképpen két évvel később, 1919-ben ad választ Weiss Manfréd Bródynak, amikor államosítják a gyárat, meghallja a hírt és öngyilkosságot kísérel meg. És mit tesz az osztályharcos Csepel? Mikor értesülnek, az egyébként hamis halálhírről, mert nem halt bele, a csepeli kommunista lapban, más lap akkor ugye nem jelent meg, csak kommunista lap írnak egy nekrológot, amiben végig méltatják Weiss Manfréd érdemeit, géniuszát. A végén odabiggyeszti, hogy hát abban is zseniális volt, hogy megértette az idők szavát, hogy neki már nincs helye a Földön. A konzervgyár munkásai egy fokkal humánusabbak voltak és küldtek egy orvost, és tényleg az az orvos mentette meg. Önkívületi állapotban volt, még amikor a család gyorsan kiviszi Bécsbe. (?)? Mert vörösmatrózok betörnek az Andrássy úti villába, az a hír hallatszik, hogy háromszáz öltönye van az öregúrnak, találunk összesen hármat. Tehát volt egy puritanizmusa is. Nem egészen fél évvel később újabb betörés van a villában, most fehérek jönnek, tehát különítményesek, ők is a báli urat(?) keresik, ám még mindig Bécsben van, úgyhogy megölik a házmestert, mert ők is csak három öltönyt találtak.

[01:16:27](#)

Graz Gusztáv van Bécsben követként és ő jelenti 1920-ban, hogy alig épült föl az öreg (?) már megint üzletel, különböző üzleteket köt. Majd haza is jön, mert itthon gyakorlatilag a gyár birodalma összeomlott. Tehát vége a háborúnak, ráadásul a két forradalom, főleg a vörös megfelelő nyomokat hagy. Plusz megjelennek a románok, akik rendesen kifosztják a csepeli gyártelepet, tehát 1919 augusztusában a korábbi, közel harmincezer fős munkásság helyett már csak néhány száz munkás lődörög a gyárban, és akkor hazajön és megmutatja, hogy még egyszer, utoljára hogy hogy kell csodát csinálni, és tulajdonképpen ekkor valósítja meg az igazi csepeli csodát, a Weiss Manfréd-i stratégiát. A korábban hihetetlen korszerűen, nagyon jól szervezett üzemből csinál egy kócerájt.

[01:17:25](#)

Tehát jelképesen végig megy a gyáron azt mondja, hogy ezek nagy lövedékek gyártására később is alkalmas gépek, hát mit lehet velük csinálni? Tejes kannát. Akkor a tejes kanna, lópatkótól kezdve mindent, ami a piacon eladható és tényleg kihozza a gyárat ebből a válságból. Ő már meghal ugyan, de hát ott vannak a mérnök urak, akik mellette tanultak. Ott vannak a fiai, tudják ez egy válságstratégia, amint a piac megnyugszik, el kell adni a megmaradt tejeskannát, lópatkót és azt kell gyártani, amin igazán nagy haszon van. Akkor jön a gazdasági világválság, ahol visszaemlékeznek még arra, hogy hogy csinálta az öreg Móni(?), mindent kell gyártani, ami eladható, akkor kezdenek kerékpárt gyártani, motorkerékpárt, bojler, mindenféle háztartási berendezést, ami viszonylag modernnek számított. Akkor jön '38-ban ugye a hadikonjunktúra, akkor szépen ezeket mind elhagyják, majd jön '45-ben az újabb válság. Ott van még a Korbuly igazgató úr, aki emlékszik Weiss Manfrédnél tanult, a (?) az egész család ott volt a gyárban, és ő megint kócerájt csinál a gyárból, egy difi történt, '46-ban kivezetik a gyárból, tehát a munkások eltávolítják, utána főmérnök lett ugyan Ganz-gyárban, de az egy egészen más, és így az utolsó ember elment, aki tudta volna, nem hogy le kell oltani a villanyt, hanem, hogy a

kócerájt, amint a piac megnyugszik, föl kell számolni. Így Csepel fennmaradásának utolsó percéig megmaradt egy kócerájnak. Bele is rokkant. A Weiss Manfréd ezt nem élte meg, mert 1922 karácsonyán, tulajdonképpen még a '19-es öngyilkossági, mérgezési kísérlet következtében meghalt. Meghalt.

[felvétel vége]

[01:19:44](#)

[új felvétel, rosszabb minőség, valami végig zúg a szöveg alatt]

Kérdező 1: De közben azért az jó, hogy [...] tehát ha jól tudom Ómassán, Fazola Henrik alapította, de a diósgyőri gyár hogy került a Weiss Manfréd tulajdonába?

[01:19:56](#)

Varga László: Akkor félreérthető voltam, állami tulajdonban volt a diósgyőri gyár. Csak áttételesen függ össze a Fazolával, tehát jóval később, eleve állami gyárként hozták létre. Tulajdonképpen a magyar vasútnak volt egy, ugyanúgy mint a MÁVAG, tehát ez egy DIMÁVAG. Mert a vasút számára termeltek. Tehát amikor a vasutat államosították, akkor ilyen háttérüzeme lett a budapesti MÁVAG és a DIMÁVAG is. És megmaradt mindvégig állami üzemnek.

[01:20:35](#)

Kérdező 2: Milyen befolyása volt Weiss Manfrédnak a századelő magyar politikájára? Nyilván közvetve, valamilyen módon, akár a gazdasági intézkedések, akár a politikai intézkedések meghozatalában? Érvényesítette-e saját érdekeit képviselőként keresztül, vagy pedig próbált teljesen kimaradni a politikai intézményekből(?) ?

[01:21:07](#)

Varga László: Politikusokkal érintkezett, de nem többet a kelleténél. Tisza István mondta valami '17-ből, olyan nosztalgikusan visszaemlékezve '18 elején, tehát amikor már nyilvánvaló volt, hogy a háború elveszett, de ő még nem jelentette be, és akkor azt mondta, hogy tulajdonképpen két dolog vált be: a katonáink bátorsága és Weiss Manfréd szállító képessége [...] sikerült, tehát Weiss Manfrédnak tényleg tekintélye volt. Ugyanebben az időben meggyanúsítják, hogy már annyi pénze van, hogy egy vármegyét is meg tudna vásárolni szőröstül-bőröstül, képviselőstül. Ő egy üzletember volt, tehát tudta, hogy egy vármegyét megvásárolni elég rossz befektetés. Ennek megfelelően a politikától is, tehát természetesen, ha nem is lopta a pénzét, azért megpróbálta, tehát képes, kiderült, amikor a közös hadsereg képviselőjének próbált valamit odadugni, és hát nem voltak megvesztegethetők és esetleg jött Bécsből a (?), üzenet, hogy na, még egyszer Weiss úr és akkor többet nincs havi szállítás. Tehát nyilvánvaló volt, hogy az egy dolog, hogy már [...]. Tehát tulajdonképpen ez a szállító képesség

fölöslegessé tette azt, hogy természetesen, nyilván amikor ki kellett járni, tehát '12-ben megpróbálta megkapni az ipartámogatást, akkor nyilván megtett mindent, de például [...].

[01:22:33](#)

Most azzal, hogy amikor bátyja beszáll a politikába, akkor a szétválás azt jelentette, hogy tényleg nem szólt be az üzleti életbe és nem hazudtolta meg magát a parlamentben, hogy kijárjon (?). Tehát politika és gazdasági érdek szépen szét vált (?). És azt se lehet mondani, hogy melyik párt mögött állt volna a nagytőke. A mindenkori hatalom mögött. [...]

[01:23:08](#)

Kérdő 3: Azt szeretném megkérdezni, hogy egyrészt [...] a Gyáriparosok Országos Szövetségébe jelentős szerepet töltött be Weiss Manfréd és azt is lehet tudni, hogy a Gyáriparosok Országos Szövetsége megalakulásától kezdve az egyik fő célkitűzésének tekintette ezt a hadikvóta arányából való részesedést. Tehát, hogy ez elsősorban Weiss Manfréd állhatott emögött vagy igazából voltak más jelentős megrendelői érdekek amik, nyilván voltak.

[01:23:48](#)

Varga László: Voltak.

[01:23:50](#)

Kérdő 3: De gondolom, hogy azért ez lehetett [...]

[01:23:52](#)

Varga László: Ő is az egyik mozgatója volt ennek, de hát az egész magyar gyáripár számára alapvető érdek volt, hogy a kvótát sikerül kihasználni, tehát az meg vívmány volt, hogy például amit ott említettem sikerült elfogadtatni. De ha nincs ágyú gyártás, akkor bizonyosan a lövedék gyártást nem engedélyezték(?) volna. Tehát valamilyen módon a magyar ipart kompenzálják. Most ezeket az érdekeket a GYOSZ következetesen képviselte. Eleinte ezen a téren is nem is Weiss Manfréd érdekéből, de más szállítói is voltak. Szóval Weiss Manfréd egyértelműen(?) a legnagyobb beszállítója volt a közös hadseregnek, de az egész magyar ipar számára meghatározó jelentőségű volt a hadsereg szállítása.

[01:24:40](#)

Kérdő 3: Azt szeretném még megtudni, hogy Ön említette, hogy a Magyar Kereskedelmi Bankban is jelentős szerepük volt, 1890 körül, amikor alapították a bankot. És, hogy a bankon keresztül került Weiss Manfréd jó néhány iparvállalattal kapcsolatba. Az előzővel kapcsolatban azt szeretném megkérdezni, elég elterjedt nézet volt, hogy a Berend T. – Ránki 1955-ben írt könyvében is, hogy mind a finánciókét megközelítése(?) a bankokon keresztül. Tehát, hogy a kereskedelmi banknak szépen kiütöttek(?) egy, körülbelül egynéhány(?) forgalmat (?) a

hitelbanknak, vannak is jó néhányan, manapság megjelennek olyan írások, hogy ez nem egészen így nézett ki, ez a, tehát, hogy nem a bankok tartották felügyeletünk alatt ezeket az iparvállalatokat, hanem nyilván ott dönteni [...]

[01:25:54](#)

Varga László: Hát például az, hogy Weiss Manfréd benn ül a bank igazgatóságában anélkül, hogy vállalata függött volna a banktól (?). Tehát lesz a [...] helyzetben, főleg a háború alatt megint elkezd (?) -el üzletelni, akkor már [...]. Na most tulajdonképpen a legtermészetesebb folyamat volt, hogy a bankok e körökben részt vállaltak a vállalatok finanszírozásában, ha nem teszik, a vállalatok csődbe mennek. Pillanatnyilag nehézséget azt gondolom, azt mondhatják, hogy tettünk valamit, például a magyar történetírás, majd a mai napig úgy tartja számon, vagy legalábbis ez a vonulat, hogy az átkos banktőke behatolt ebbe a kiváló magyar Ganz-gyárba. Valamikor 1909-ben azt hiszem, aztán lehet [...]. Tehát kellett a vállalatok finanszírozásához. Na most ez teljesen természetes volt, ha a bank beletesz bizonyos pénzt, akkor beül az igazgatóságba (?). Amiért a [...]. Tehát, hogy egyszerűen garanciát akar kapni, hogy a pénzt úgy használják, arra használják föl, amire adta, de itt vissza is kapja amit (?) bank [...]. Tehát Weiss Manfréd bank képviselőben ugye a fegyvergyárt, meg a Danubius-gyárat [...]. Van is egy visszaemlékezés, hogy a Ganz-gyárban, tehát ahol tulajdonképpen (?) minden pillanatban is vagyunk. Ez fuzionál és jön a Hitelbank és rendbe teszi. A Hitelbank [...] vezérigazgató lesz a Ganz-gyárban és miután elveszi a Weiss Manfréd-gyárat(?), Weiss Manfréd egyik Ganz-gyárban [...] a gazdálkodásban, tehát valaki leírja, hogy azóta [...].

[01:28:11](#)

Tehát ezek kölcsönös érdekek, és akkor Weiss Manfrédnek ott természetesen, Ő a másik [...] De nem arról volt szó, hogy a bankvilág meg a magántőke az így [...]. Ezért tartom hamisnak ezt a harácsolós [...] tehát finanszírozhatatlan(?) [...] Tehát, milyen pozitív példa volt a [...] ott komoly banktőke [...] Tehát nem, egyszerűen(?) nem [...]

[01:29:20](#)

Kérdő 4: [...] volt egy megállapítása, hogy [...] vállalkozónak(?) lenni [...] könyvtárban a *Nyugatnak*(?) az 1921-es számait, és abban van egy [...] könyvből, amelyet az amerikai (?) milliomosokról szól, [...] és ott megállapítja, hogy a jótékonykodás inkább a kezdeti időben [...] kompenzáció [...] számára egyébként [...] Weiss Manfrédra mennyire volt jellemző egy olyan dolog, hogy [...]. Másrészt azt, hogy a származása miatt, pláne(?), hogy ekkora vagyona volt a '18-19 után került ennek az antiszemita propagandának a keresztútjába?

[01:30:43](#)

Varga László: Meg tudom tulajdonképpen a kettőt együtt válaszolni. Tehát tény az, hogy az első világháború alatt lett ekkora(?), elszabadult ez a fajta, idézőjelben „szakirodalom”(?) tehát, Magyarország egyik legnagyobb [...], tehát, ez most nem is azt állítja, hogy az első milliót(?) hogy szerezte, hanem azt az ellentétet, ami nyomasztja [...] a magyar társadalom elnyomódik,

addig a hadiszállító szakaszban(?) azt mondták, hogy közérdek(?) nem szélhámossággal, hanem (?)szállítással, ha nem szállítana, akkor még nagyobb a nyomor, mert a munkások [...]. De ez, tényleg igazi blódségek, tehát [...] vagyon [...]. Tehát ez váltja ki azt, amit említettem, hogy a képviselőházban elhangzik, hogy ez már akkor, amikor [...] Ennek semmi köze a pozíciónak a korrupcióhoz(?). Most a másik, hogy előbb tudjuk, hogy [...] mert (?) azt lehet mondani, hogy tehát, hogy a pozícióhoz(?) [...], tehát akkor felállítható arra a képlet, hogy amiket a leginkább értéknek tekint társadalmipolitikailag(?). Illetve a mai magyarországi közvéleményben(?) abszolút nem korrekt a megítélése(?). Az nem tudja, hogy tetemes összeggel támogatta a művészeteket. Tehát ezzel alakítva, hogy úgymond az államnak [...] hiába létezik most már (?) tőke [...] Bankot mert van hozzá (?) alkalmazottja [...]

[01:32:36](#)

De semmi rosszat nem (?). Tehát egyszerűen a társadalom elvárása volt, hogy [...] benne volt [...], annak [...] Weiss Manfrédnek (?) természetesen [...] Fölmerült, hogy (?) akkor [...] Magyarországon.

[01:33:26](#)

Régi szép (?), mondom két példával találkoztam, amikor [...] Amiről akkor [...] az európai(?) [...] Azt hittem [...] figyelmesen olvasom [...] Nos, ez a korrupcióval is így van [...] Vannak vádak, tehát volt egy robbanás a tököli garatban, amelyik a vád szerint [...] Most ennek Weiss Manfréd [...] mégis megírta, hogyha [...] gyári robbanás volt [...]

[01:34:55](#)

Ugyanakkor(?) volt ennek (?) egy antiszemita felhangja, tehát [...] Na most, a szerző nem mondta ki, azért ezt nem [...] De azt hiszem, hogy(?) Weiss Manfrédnek igazából a politikai berendezkedés(?) a miniszterekkel, de az ifjabb, illetve még az idősebb Chorin [...] De most ha az antiszemitizmusnak azt az ágát [...], akkor találkozik a, valahogy(?) mindig [...]

[a szöveg további része szinte teljesen érthetetlen]